

OnderwijsWaardenWijzer en ROSA

Erwin Bomas, Remco de Boer
Namens werkgroep Ethiek (Architectuurraad)

2 december 2021

WaardenWijzer voor digitalisering in het onderwijs

De WaardenWijzer is een vertrekpunt om digitalisering vanuit waarden te sturen. SURF en Kennisnet, de

Aanleiding

- Presentatie WaardenWijzer (AR jan21)
- Vorming werkgroep Ethiek
 - Edwin Verwoerd (VDOD), Rimmer Hylkema (GEU), Tom van Veen (SURF), Dirk Linden (Kennisnet), Bram Gaakeer (OCW), Erwin Bomas, Henk Nijstad, Remco de Boer
- Bespreking relatie WaardenWijzer en ROSA (AR apr21)
- Opdracht aan werkgroep (apr21):
 - Uitwerken van onderwijswaarden toegankelijkheid en veiligheid
 - Opzet voor ontwerpgebied of ontwerpeisen, o.a. met het oog op meenemen hiervan in ROSA-scan
 - Rapporteert de volgende bijeenkomst terug aan de Architectuurraad
- Besluit AR (jul21)
 - Instemming met gehanteerde aanpak; WG werkt resterende waarden uit
 - Principe 'ethics by design' toevoegen aan ROSA
 - Meenemen bij toekomstige ROSA-scans
- Oplevering *Uitwerking Onderwijswaardenwijzer in de ROSA* (sep21)
- AR (okt21)
 - bevestigt toevoegen principe 'Ethics by design' en voorbeeldmatige uitwerkingen aan ROSA
 - Wil ervaring opdoen om te beproeven of dit instrument ketenprojecten kan helpen de ethische gevolgen van ontwerpkeuzes bespreekbaar te maken
 - Vraagt Standaardisatieraad om dit besluit te ondersteunen en te reflecteren op ambities op dit gebied

Positionering WaardenWijzer ten opzichte van ROSA

- Ontwerpbeslissingen adresseren *concerns*
- Belangenafweging; geen enkel concern is 'absoluut'
- WaardenWijzer omvat concerns die, vanuit ethisch perspectief (en naast andere concerns), meegewogen kunnen / moeten worden
 - Naast de waarden uit de WaardenWijzer kunnen ook andere relevante waarden als concern meegenomen worden
 - WaardenWijzer is een startpunt

→ Inspireren, bewustwording vergroten en bevorderen van het wegen van waarden bij architectuurkeuzes in ketenprojecten

Uitwerking

- Principe "Ethics by design"
- Algemene vragen (relevantie, impact, maatregelen)
- Vragen per onderwijswaarde
 - Is er afdoende rekening gehouden met...
 - Duiding
 - Good practices
 - Mogelijke uitdagingen
 - Bijbehorende doelen, principes, ontwerpkeuzes uit ROSA

Gebruik

- Te gebruiken als handreiking / inspiratie voor projecten
- Te gebruiken als vragen bij uitvoering ROSA-scan

Voorbeeld: VEILIGHEID

Is er afdoende rekening gehouden met het waarborgen van de veiligheid van onderwijsvolgers en/of professionals die met het initiatief te maken krijgen?

Duiding:

Onderwijsvolger en professionals moeten zich (sociaal) veilig weten in en rondom hun onderwijsomgeving. Mogelijke bedreigingen van die veiligheid moeten worden voorkomen of weggenomen. Denk daarbij bijvoorbeeld aan (anoniem / digitaal) pesten, het uiten van bedreigingen, maar ook aan ongewenste / onbedoelde vindbaarheid van kinderen die vanwege een onveilige thuissituatie geen contact met één of beide ouders mogen hebben.

Good practices:

- Beheersmaatregelen gericht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer (zie ook aldaar, onder autonomie);
- Het gebruiken van een besloten communicatiesysteem, al dan niet in combinatie met moderatie;
- Kunnen toepassen van gerichte monitoring. Meer in het algemeen: preventie-, detectie- en responsmechanismen. Deze zullen voor een belangrijk deel zijn gevat in processen en menselijke interacties, maar kunnen waar nodig en mogelijk door systemen worden ondersteund.

Mogelijke uitdagingen:

- De (noodzakelijke) openheid van omgevingen (NB. onderwijsinhoudelijke of ontwikkelingsgerichte doelstellingen kunnen juist vragen om een open omgeving, denk aan het kunnen zoeken op het internet ihkv een werkstuk, of het leren omgaan met informatie die op internet wordt aangeboden).
- De inzet van monitoring ten behoeve van bijvoorbeeld detectie van mogelijk pestgedrag kan tegelijkertijd leiden tot het overal bekeken voelen en de vrijheid van uiting beperken. Hier moet een goede balans in gevonden worden.

Principe *Ethics by design*

Stelling: Gebruik waarden als input bij het ontwerp van digitale technologie.

Rationale: Wanneer binnen een project ontwerpbeslissingen worden gemaakt, vindt steeds een belangenafweging plaats op basis van concerns van belanghebbenden. Daarbij geldt dat geen enkel concern 'absoluut' is – in de afweging tussen verschillende belangen vinden trade-offs plaats. De onderwijswaarden die in de WaardenWijzer zijn opgenomen zijn voorbeelden van concerns die in een dergelijke belangenafweging een rol spelen.

Implicaties: Maak gebruik van de WaardenWijzer om in het ontwerpproces expliciet te maken op welke wijze de onderwijswaarden in de belangenafweging betrokken zijn. De handreiking Waarden en Architectuur in ROSA is beschikbaar als een handreiking en inspiratiebron voor ketenprojecten om vanuit een reeks vragen en voorbeelden in de praktijk met de WaardenWijzer te werken.

Wij vragen de Standaardisatieraad:

- Het besluit van de Architectuurraad te ondersteunen om in ROSA op te nemen:
 - Het principe ‘Ethics by Design’
 - De handreiking zoals uitgewerkt in *Onderwijswaardenwijzer in de ROSA (sep21)*
 - Ethics by Design als principe mee te nemen in toekomstige ROSA-scans.
- Het meewegen van waarden bij ontwikkelingen bij de achterban te stimuleren.
- Te reflecteren op het na te streven ambitieniveau m.b.t. het stimuleren van het ‘waardendenken’ in ketenarchitecturen

De Architectuurraad constateert: Uitwerking is nu vooral gericht op uitwisseling in ketenarchitectuur en sluit minder aan op beleidskwesties cq. de beginfase van ketentrajecten

 - Welke (ondersteunende / stimulerende) rol voor SR, AR en ROSA?
 - Welke (aanvullende) inhoud?